

Motion till riksdagen

1985/86:U213

Birger Hagård (m)

Minskat bistånd till Angola

Riksdagen har för innevarande budgetår godkänt en biståndsram för Angola, omfattande 115 milj. kr. Dessutom undertecknades i december i Luanda ett nytt treårigt avtal om samarbete inom hälsosektorn; avtalet skall under åren 1986–1988 ge Angolas hälsovård 84 milj. kr. Sverige är därmed fortsatt – vid sidan av Sovjetunionen – den största bidragsgivaren till Angolas marxistiska MPLA-regim över huvud taget. Vårt land är – föga hedrande – den enda västerländska stat som ger ett direkt officiellt bilateralt stöd till MPLA. Svenska skattebetalare tvingas att stödja en kommunistregim i dess krigföring mot en befrielse rörelse, i detta fall UNITA. I budgetpropositionen heter det: "Angola har prioriterat användningen av exportintäkterna till försvarsutgifter samt import av livsmedel och vissa konsumtionsvaror". Detta har blivit möjligt bl. a. till följd av biståndet från Sverige.

Vid sidan av den svenska skattebetalarnas stöd är också svenska storföretag som Volvo och Saab-Scania involverade i Angola genom kommersiellt samarbete med regimen. Denna kommer i åtnjutande av lastbilar, som i vissa fall kommit till direkt militär användning som trupptransportfordon i konflikten mellan regimsidan och befrielse rörelsen UNITA. Pedro Nsiona, som kom till Sverige i april 1985 efter att ha deserterat från MPLA, framhåller i en intervju (Nya Wermlands-Tidningen 10/10 1985), att han varit med i militära operationer, där såväl Volvo- som Scania lastbilar använts av MPLA för militärtransporter. Rekryterna sägs använda enbart svenska bilar, särskilt i provinserna Malanje och Uige. Också sovjetiska och kubanska officerare använder enligt Nsiona, som var verksam som helikopterpilot och tekniker, svenska bilar.

Det finns ingen anledning för Sverige att – som nu sker – stödja det kommunistiska MPLA:s strävan efter att med utländsk hjälp behålla den makt, som partiet med svek och våld skaffat sig. Sverige borde i stället ta intryck av Norges bestämda nej till både projektbistånd till MPLA-regimen och till att norska företag över huvud taget engagerar sig i det av inbördeskrig drabbade Angola.

Utvecklingen i Angola sedan 1975

Den 15 januari 1975 signerades i Portugal den s. k. *Alvoröverenskommelsen* av de tre nationaliströrelserna UNITA, FNLA och MPLA samt den forna kolonialmakten Portugal. Avtalet innebar, att en övergångsregering skulle bildas i avvaktan på den formella självständigheten, som skulle proklameras

den 11 november 1975. Före utgången av oktober skulle också fria och allmänna val hållas i landet. Övergångsregeringen bildades den 31 januari 1976 men bestod bara någon månad till följd av strider mellan MPLA och FNLA, vilka kostade ca 20 000 angolansers liv enbart i huvudstaden Luanda. UNITA å sin sida pläderade för en fredlig lösning av konflikten och försökte in i det längsta att hålla sig utanför striderna. Sedan MPLA attackerat bl. a. sjukhus och skolor, som tillhörde UNITA, gick emellertid också UNITA in i konflikten. Detta skedde efter det att ett nytt försök gjorts att få till stånd ett samarbete mellan de konkurrerande rörelserna vid ett möte i Nakuru i Kenya 16–21 juni 1975. MPLA inledde sina anfall i Luanda bara ett par dagar efter undertecknandet av *Nakuruavtalet*.

MPLA fick tidigt hjälp av Sovjetunionen och Cuba. Enligt MPLA:s version skedde detta först efter en sydafrikansk intervention i oktober 1975. Detta är dock uppenbarligen inte sant. Det har övertygande visats, att såväl Sovjet som Cuba engagerade sig i Angola avsevärt tidigare än Sydafrika. *Colin Legum*, en av de främsta kännarna av södra Afrika, hävdar i ett arbete. *After Angola – The War over Southern Africa: The Role of the Big Powers* (London 1976), att omfattande sovjetiska och jugoslaviska vapenleveranser till MPLA skedde redan i mars 1975 (s. 19). Legum menar också att enligt trovärdiga vittnen deltog kubanska soldater i striderna redan i augusti (s. 20–21). UNITA:s president Jonas Savimbi har hävdat (*Jeune Afrique* 29/8 1984) att kubanska instruktörer fanns på plats hos MPLA redan i januari 1975, medan Tony Hodges i samma skrift (s. 52) detaljerat redogör för hur vapen levererades från Sovjet till MPLA i betydande kvantiteter under perioden mars–juni 1975.

Påståendena att ryssar och kubaner engagerade sig i Angolakonflikter först efter den misslyckade sydafrikanska inblandningen håller således inte streck. De fanns på plats – med god marginal – redan före oktober 1975.

De val, som planerats före självständighetsdagen den 11 november 1975, kom aldrig till stånd på grund av det kommunistiska stödet utifrån till MPLA. I stället utropades två regeringar, den ena under ledning av MPLA:s ledare Agostinho Neto och den andra med FNLA:s ledare Holden Roberto som chef. Med stödet utifrån och genom en hänsynslös terror hade dock MPLA redan nu skaffat sig ett fast grepp. I slutet av februari 1976 hade MPLA praktiskt – och militärt – sett segrat. Den 22 februari erkändes partiet som regeringsbärande av Portugal. Därefter följde erkännande av ett sjuttioatal stater, också av Sverige. Detta var dock uteslutande ett erkännande av MPLA:s faktiska maktposition vid denna tidpunkt. Då MPLA brutit mot såväl det centrala avtalet i Alvor som det i Nakuru, har regimen knappast någon legalitet.

Angola har under den marxistiska MPLA-regimen förvandlats till en totalitär kommunistisk diktatur av sedvanligt slag. *Amnesty International* har i två rapporter – 1982 och 1984 – påtalat MPLA-regimens brott mot de mänskliga rättigheterna. Den senaste rapporten konstaterar, att MPLA utövar förtryck av åsikts- och föreningsfrihet, långvarig internering utan rättegång av misstänkta kritiker och opponenter mot regeringen, misshandel och tortyr av fångar, dödsstraff för "politiska" brott samt avrättningar utan rättegångsförfarande. Därmed bör det vara helt klart, att den marxistiska

regimen i Angola inte uppfyller de krav på demokratisk utveckling och respekt för mänskliga rättigheter, som anges vara ledstjärnor för val av mottagare av svenskt bistånd. Omdömet i motion 1984/85:844 står därför kvar. Fortsatt svenskt bistånd till Angolas nuvarande regim måste starkt ifrågasättas. Det är svårt att se hur en målsättning, som omfattar demokratisk utveckling och respekt för mänskliga rättigheter, låter sig förenas med stöd åt den kommunistiska terrorregimen i Luanda, som dessutom för sin maktposition är helt beroende av ca 45 000 kubanska soldater samt instruktörer och officerare från Sovjetunionen, Östtyskland och andra kommunistländer.

Mot. 1985/86
U213

Befrielse rörelsen UNITA

Svensk biståndsideologi har sedan mitten av 1960-talet favoriserat socialistiska s. k. befrielse rörelser vilka, sedan de väl kommit till makten – t. ex. Angola, Moçambique och Vietnam – upprättat eller banat väg för totalitära diktaturer av kommunistiskt snitt. En rörelse som till skillnad från de krafter som Sverige nu stött i två decennier verkligen gör skäl för beteckningen "befrielse rörelse" – detta var omdömet i bl. a. Die Welt 25/7 1984 – är den angolanska UNITA (Uniao Nacional Para Independencia Total de Angola), dvs. Den nationella rörelsen för Angolas totala självständighet. UNITA grundades av statsvetaren och poeten *Jonas Malherio Savimbi* 1966 som en motståndsrörelse mot den portugisiska kolonialmakten. Förra CIA-chefen i Angola, avhopparen och MPLA-sympatisören *John Stockwell*, beskriver i sin bok *In Search of Enemies* (New York 1978) UNITA och Savimbi på följande sätt: "Med litet antal män och begränsade resurser blev Savimbi en varframskallande tagg för portugiserna i centrala Angola och en levande legend bland Ovimbundufolket" (s. 147). Enligt Stockwell var UNITA den mest antiportugisiska av de tre angolanska nationaliströrelserna.

MPLA har under hösten 1985 med assistans av kubanska soldater och sovjetiska befäl försökt att krossa UNITA i en breitt upplagd offensiv, som fortsatt in i december och januari. Enligt en analys i *The Sunday Times* 29/9 1985 var denna offensiv ett resultat av den sovjetiske ledaren Mikhail Gorbatsjovs intresse av att stärka de sovjetiska positionerna i landet, detta till skillnad från företrädarnas – Andropovs och Tjernenkos – mer status quo-betonade Angolapolitik. Elias Pena, chef för UNITA:s ungdomsorganisation, gav under ett besök i Sverige i december 1985 uttryck för åsikten, att kommunistsidan genom sin offensiv avsåg att förinta UNITA: detta skulle för förhandlingsvilliga element inom MPLA visa, att det inte fanns något UNITA att förhandla med. Om UNITA i grunden besegrades, skulle detta också visa för den amerikanska regeringen, att det var bättre att samarbeta med MPLA-regimen än med en icke-existerande motståndsrörelse.

Offensiven misslyckades dock helt, vilket bl. a. kunnat bestyrkas av den internationella pressen. MPLA-sidan har lidit betydande förluster – antalet stupade kubaner och ryssar är anmärkningsvärt. I stället har det lyckats för UNITA, som behärskar en tredjedel av Angolas territorium, att rikta en rad framgångsrika anfall mot MPLA:s "fapla"-armé och dess kubanska och sovjetiska allierade.

Det kan på goda grunder antas att MPLA och dess allierade ser med oro på

de misslyckade försöken att krossa UNITA. Vid MPLA:s kongress i Luanda i början av 1985 förnyades och stärktes partiets kontakter med Sovjetunionen, något som noterades av *International Herald Tribune* 17/12 1985. Rörelsens marxist-leninistiska ideologi fastlades också. Det har även sitt intresse att notera, att samtliga medlemmar i regimpartiets politbyrå efter kongressen har militär rang.

Det finns verkligen ingen anledning att tro, att MPLA skulle bli mindre kommunistiskt eller mer "västerländskt", om västnationerna som helhet intog en mer positiv attityd gentemot regimpartiet. Det torde inte finnas något marxistiskt parti – i regeringsställning eller ej – som övergivit sin grundläggande ideologiska åskådning på grund av ökade sympatier från USA eller andra västnationer. Det vore i detta perspektiv tvärtom naturligare om västvärlden i sin helhet gav sitt stöd åt befrielse rörelsen UNITA. Denna hyllar enligt en samstämmig internationell press sedvanliga demokratiska värden. Detta framgår också av UNITA:s program. *The Angola Road to National Recovery* (Jamba, Angola 1983).

Om de rent legitima kraven från UNITA:s sida på förhandlingar med MPLA om del i regeringsmakten kan tvivel inte råda. UNITA stöder sig på de grundläggande avtalen i Alvor och Nakuru 1975; de har på alla punkter brutits av MPLA. Avtalen utgör den legala grundvalen för UNITA:s befrielsekamp. Icke utan framgång har kommunistregimen i Luanda försökt att sammakoppla UNITA med Sydafrikas intressen, självfallet i syfte att misskreditera UNITA. Redan själva utgångspunkten är dock orimlig. Som en rent "svart" organisation tar UNITA självfallet helt avstånd från varje form av apartheidpolitik. Däremot förordar man en fredlig avveckling av rasåtskillnaden. Jonas Savimbi citeras i den amerikanska tidskriften *National Review* 1/11 1985: "De som vill ha revolution i Sydafrika – och det finns de som inte blir nöjda med mindre än att blodet flyter på gatorna – är inte vänner till Afrika. Evolution är vad vi behöver. Revolutionen kommer att gynna endast Ryssland; de svarta kommer att bli de främsta offren". I betraktande av situationen i Sydafrika i dag torde detta vara något av det mest förnuftiga som sagts om Sydafrika av en afrikansk ledare.

Självfallet har UNITA i likhet med alla andra parter i södra Afrika kommersiella förbindelser. Sydafrika är ju kontinentens starkaste ekonomiska makt. Det är ingen hemlighet, att vapen, mediciner och drivmedel tillhör de varor, som kommer UNITA till del från Sydafrika. Det ger dock inte någon anledning att i propagandistiskt nit överdriva förbindelserna mellan UNITA och Sydafrika. Det ger en felaktig bild av situationen. Även MPLA har långtgående förbindelser med Sydafrika, dokumenterat i *Lusakaöverenskommelsen* i februari 1984. Man enades då om att bl. a. sydafrikanska och angolanska regeringsstyrkor skulle samarbeta för att kontrollera den namibiska SWAPO-gerillans närvaro i området. Enligt fördraget skulle Sydafrika utrymma Angola först när SWAPO gjort detsamma. De aktioner som företagits av sydafrikanska enheter på angolanskt territorium är således företagna i syfte att hindra SWAPO:s aktiviteter i Angola och ej för att hjälpa UNITA.

Vid varje tillfälle, då MPLA-regimens trupper tillsammans med kubaner och ryssar lider nederlag, åberopas sydafrikansk militär assistans. Detta är

dock en uppenbar desinformation. Praktiskt taget varje vecka har det under hösten 1985 inrapporterats bakslag för MPLA tillsammans med kubaner och ryssar i olika delar av Angola. Av allt att döma har sydafrikanerna varit inblandade i striderna endast i ytterst begränsad omfattning. Det finns också anledning att i detta sammanhang erinra om de betydande affärsintressen, som finns mellan Sydafrika och det sydafrikanska storföretaget De Beers diamantintressen på MPLA-kontrollerat område i nordöstra Angola.

Det förtjänar understrykas att UNITA får ett betydande stöd från en rad afrikanska nationer som t. ex. Somalia, Sudan, Marocko, Senegal, Elfenbenskusten och Gabon. Vidare har den amerikanska kongressen upphävt de restriktioner som i form av det s. k. *Clark amendment* förbjöd den amerikanska administrationen att stödja befrielseströrelser i Angola. Utformningen av ett eventuellt direkt amerikanskt stöd kommer att diskuteras, då UNITA:s president Jonas Savimbi i slutet av januari detta år besöker Washington.

UNITA förvaltar framgångsrikt den dryga tredjedel av landet som har befriats. En infrastruktur av skolor, sjukhus, reparationsverkstäder m. m. har byggts upp. Jordbruk och handel inriktas på landets självförsörjning. UNITA åtnjuter uppenbarligen ett starkt folkligt stöd inte bara i sitt område utan också i de fiendekontrollerade delarna, till skillnad från den helt utlandsberoende kommunistregimen. Särskilt kubaner och ryssar uppfattas som de ockupanter de är.

Rörelsen har ca 50 000 man under vapen – i militära och halvmilitära förband. De är utbildade både för reguljär krigföring och för gerillastrider. Bortsett från de regelrätta fältslag, som UNITA framgångsrikt utkämpat mot kommunistsidan, förekommer gerillaoperationer i samtliga kommunistkontrollerade provinser utom de två sydvästligaste. Att UNITA ännu inte lyckats att ta över hela landet måste till stor del tillskrivas det omfattande stöd som kommunistregimen får främst från Sovjet och Cuba.

Sovjets och Cubas stöd

Sovjet och andra kommuniststater har på senare tid kraftigt ökat sitt stöd till kommunisterna i Angola. Enligt en nyligen frisläppt amerikansk rapport, återgiven i *World Freedom Report* (15/1 1986), har Sovjet under de senaste två åren försett Angola med vapen till ett värde av över 15 miljarder kronor. Detta stöd har bl. a. bestått i stridsflygplan – 30 MIG 21 (Fishbed) – och stridsvagnar – 34 T 54-or och tre av de nyare T 62 samt inte mindre än 96 äldre men fortfarande effektiva T 34-or. Till detta kommer över 25 pansrade fordon, 46 trupptransportfordon, 140 lasttruckar och 211 andra militära fordon, artilleripjäser samt 160 000 ton lättare vapen och ammunition.

Rapporten uppger också, att antalet kubanska soldater ökat under samma tid med ca 10 000. De uppskattas nu till totalt omkring 45 000. Detta bestyrks också av rapporter, som omtalar att UNITA-styrkor praktiskt taget varje vecka lyckas eliminera ett antal kubaner. Ganska ofta förekommer också rapporter om stupade ryssar. I den misslyckade kommunistoffensiven i augusti – september förra året, som slutade i nederlaget vid Mavinga, flögs MIG 21-or och 23-or liksom attackhelikoptrar av ryska och kubanska piloter.

Ryska arméofficerare ledde markförband ned till bataljonsnivå.

Angolas kommunistregim kan emellertid betala för sig tack vare oljeinkomster från Cabindaenklaven. Oljan ger årligen ca 30 miljarder kronor i inkomster. Av detta betalas nära 4 miljarder kronor direkt till Fidel Castro för de kubanska legoknektarna. Varje svensk biståndskrona gör det naturligtvis möjligt för regimen att köpa mer vapen och fler legoknektar från Sovjet och Cuba.

Det tragiska är, att ett amerikanskt oljeföretag, Gulf, numera ägt av Chevron Corp. – ej att förväxla med svenska Gulf, som ägs av Kuwait – har hand om oljeutvinningen. Normalt vaktas oljeanläggningarna av ca 6 000 kubaner, östtyskar och ungrare under ledning av en rysk general (sic!). Gulf/Chevron har lagt ned stor möda på politisk lobbyverksamhet i Washington för att få stöd för sitt samarbete med kommunistregimen. Det var därför ett stort nederlag för företaget, då kongressen upphävde det s. k. Clark amendment, som förbjöd stöd till befrielseörelser i Angola. Men fortfarande kan det förlita sig på vissa s. k. liberala pressorgan, som gärna går kommunistisidan till mötes. Å andra sidan har nyligen en bojkott inletts mot Gulf/Chevron över hela USA för att om möjligt tvinga fram ett slut på dess engagemang, som innebär ett livsviktigt stöd för Angolas kommunistregim.

Omprövning av Angolabiståndet

Starka skäl talar alltså för att Sverige snarast bör ompröva det nuvarande biståndet till Angola: MPLA-regimen är illegitim och saknar uppenbarligen folkligt stöd, eftersom den fortfarande är beroende av närvaro av tiotusentals kubanska soldater och efter drygt tio år vid makten ej hållit några fria och allmänna val; MPLA utövar i regeringsställning ett totalitärt förtryck, som fördömts av Amnesty; mot kommunistregimen står en välmotiverad och välorganiserad befrielseörelse – UNITA – som i sitt program utgår från sedvanligt demokratiska värderingar och som kontrollerar mer än en tredjedel av landet; det svenska biståndet frigör resurser för ökade vapeninköp och bidrar därmed till att förlänga inbördesstriderna.

Sverige borde följa Norges exempel och upphöra med varje stöd till kommunistregimen i Angola. Likaledes borde svenska företag avstå från varje samröre med regimen, särskilt Volvo och Saab-Scania. Och även om UNITA försöker undvika att civila utlänningar kommer till skada, kan företaget likväl inte garantera, att deras medarbetare inte hamnar i skottlinjen.

Om Sverige inte till följd av ingångna avtal omedelbart kan avbryta biståndsgivningen, bör dock ledstjärnan vara att avtalen skall fullföljas men inte förnyas och några nya inte ingås så länge inbördesstriderna fortgår.

Om regeringen anser det föreligga ett behov av humanitära hjälpinsatser i Angola – och mycket talar för att ett sådant behov finns – bör även UNITA och de befriade områdena i Angola komma i åtnjutande av ett sådant bistånd. Regeringen bör konkret utforma inriktningen av ett sådant biståndsprogram.

Hemställan

Mot. 1985/86

U213

Med stöd av vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att biståndsavtalen med Angola inte skall förlängas och inga nya avtal ingås så länge inbördesstriderna fortgår,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att humanitärt bistånd skall komma hela Angola till del, således även de av UNITA befriade områdena,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att totalitära diktaturer, oavsett om de är av kommunistisk eller annan inriktning, inte fortsättningsvis skall komma i åtnjutande av svenskt bistånd utom i de fall då rent humanitära hjälpinsatser är påkallade.

Stockholm den 21 januari 1986

Birger Hagård (m)